

діяння.

Література

1. Щавінський В.Р. Кримінальна відповідальність за незаконну емісію недержавних цінних паперів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2004. 21 с.
2. Офіційний сайт Національного депозитарію України. URL: <http://www.csd.ua/> (дата звернення: 15.01.2020).
3. Директива 2003/6/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a68 (дата звернення: 16.01.2020).

УДК 342.72/.73;343.2/.7 (043.2)

Марчук М. П., к.ю.н., науковий консультант судді,
Конституційний Суд України, м. Київ, Україна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ПРИ ДОВІЧНОМУ ПОЗБАВЛЕННІ ВОЛІ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ЦЬОГО ПОКАРАННЯ

Довічне позбавлення волі відповідно до статей 51, 52 Кримінального кодексу України (далі – Кодекс) є одним із видів основних покарань, яке згідно з частиною першою статті 64 Кодексу встановлюється за вчинення особливо тяжких злочинів і застосовується лише у випадках, спеціально передбачених Кодексом, якщо суд не вважає за можливе застосовувати позбавлення волі на певний строк [1].

Попри виключність цього покарання та суспільну небезпеку діяння, за яке воно передбачено, сьогодні виникає низка питань пов'язаних з його законодавчим формулюванням. Зокрема, положення, які регулюють застосування відповідного виду покарання, аналізуються науковцями в контексті їх відповідності положенням Конституції України [2] та практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) щодо відповідності Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3]. На основі цього, вітчизняним законотворцям все частіше висловлюються пропозиції щодо прийняття змін до законодавства, які забезпечать реальну можливість дострокового звільнення або перегляду призначеного судом покарання за відповідний злочин, як це передбачено положеннями 81 та 82 Кодексу щодо інших видів покарання.

Зазначимо, що в Кодексі (зокрема, у статтях 85, 87) передбачена можливість помилування. Зокрема, актом про помилування може бути здійснена заміна засудженому призначеного судом покарання у виді довічного позбавлення волі на позбавлення волі на строк не менше

двадцяти п'яти років [1].

Разом із тим, науковці звертають увагу на те, що в більшості країн, законодавство яких передбачає покарання у виді довічного позбавлення волі, існують спеціальні механізми розгляду пропозиції перегляду вироку після відбування певного мінімального періоду, встановленого законом [4, с. 43–44].

ЄСПЛ в окремих своїх рішеннях робить застереження на користь довічно засуджених осіб щодо можливості вирішення на їхню користь питання про умовно-дострокове звільнення. Так, у Рішенні по справі Трабелсі проти Бельгії [5], ЄСПЛ посилаючись на положення справи Вінтер та інші проти Сполученого Королівства [6] (пункт 119), зазначив, що для того, щоб вважалось, що довічне ув'язнення підлягає скороченню, воно повинно передбачати можливість перегляду, що дозволить національним властям встановити, чи є які-небудь зміни довічно ув'язненого настільки значними, і чи спостерігався прогрес в плані виправлення під час відбування ув'язнення, щоб це означало, що тривале взяття під варту більше не є виправданим на законних пенологічних підставах.

У Рішенні у справі Трабелсі проти Бельгії ЄСПЛ пояснив, що довічно ув'язнений повинен вже на момент винесення свого вироку бути обізнаний, що він повинен робити, щоб почався процес розгляду можливості його звільнення, і на яких умовах, включаючи час подання запиту про перегляд вироку і час проведення перегляду такого вироку (пункт 115) [5]. Відповідно, у разі, якщо національне законодавство не передбачає жодного механізму або можливості перегляду довічного позбавлення волі, несумісність зі статтею 3 Конвенції вже виникає на момент застосування покарання у виді довічного позбавлення волі, а не на пізнішому етапі ув'язнення [6].

У Рішенні у справі Кафкаріс проти Кіпру [7] ЄСПЛ зазначив, що при вирішенні питання, чи можна в конкретному випадку вважати довічне ув'язнення нескорочуваним, він прагнув встановити, чи були у довічно ув'язненого будь-які перспективи звільнення.

Водночас, у Рішенні Ласло Маг'яр проти Угорщини [8] ЄСПЛ процитувавши окремі положення з Рішення у справі Кафкаріс проти Кіпру ще раз зазначив про те, що питань у відповідності зі статтею 3 не виникає, якщо довічне ув'язнення є юридично і фактично скоротним (пункт 49 цього Рішення). Крім того, той факт, що такий ув'язнений, можливо, вже відбув тривалий термін ув'язнення, не зменшує позитивне зобов'язання держави щодо захисту населення; держава може виконати це зобов'язання, продовжуючи утримувати під вартою таких довічно ув'язнених до тих пір, поки вони залишаються небезпечними (пункт 49). Також ЄСПЛ відзначав, що право визначати, ким здійснюється перегляд покарання особам, засудженим до довічного позбавлення волі,

виконавчою владою, чи судом, є виключним правом держав. Тобто, ЄСПЛ не вбачає несумісним із Конвенцією механізм перегляду покарання особам, засудженим до довічного позбавлення волі, у позасудовому порядку, як це передбачено в українському законодавстві.

Вважаємо за доцільне, навести й низку позицій Конституційного Суду України щодо цього питання. Зокрема, єдиний орган конституційної юрисдикції вказав на те, що «при застосуванні довічного позбавлення волі забезпечується невід’ємне право на життя людини, яка вчинила особливо тяжкий злочин; ... засудженому до довічного позбавлення волі передбачена можливість заміни цього покарання актом помилування на позбавлення волі на певний строк ... У разі виявлення підстав для перегляду справи існує реальна можливість для реабілітації особи, засудженої до довічного позбавлення волі» [10].

З огляду на зазначене, можна зробити висновок, що особи, засуджені до довічного позбавлення волі в Україні таки мають можливість бути реально звільненими від відбування цього виду покарання, що не порушує їхні права, передбачені Конституцією України.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25. Ст. 131.

2. Конституція України від 28 черв. 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Офіційний вісник України. 1998. № 13, № 32. Стор. 270.

4. Мостепанюк Л.О. Звільнення від відбування довічного позбавлення волі: можливість запровадження в Україні. Судова апеляція. 2015. № 2(39). С. 41–49.

5. Решение Европейского суда по правам человека в деле Трабелси против Бельгии. Страсбург. 4 сент. 2014 г. (стало окончательным 16 февр. 2015 г.) Информационно-правовой портал ГАРАНТ. URL: <http://base.garant.ru/70878622/>.

6. Решение Европейского суда по правам человека в деле Винтер и другие против Соединенного Королевства. Страсбург. 9 июл. 2013 г. Информационный портал Харківської правозахисної групи. URL: <http://khp.org/index.php?id=1408522184>.

7. Решение Европейского суда по правам человека в деле Кафкарис против Кипра. Страсбург. 12 февр. 2008 г. Информационный портал Харківської правозахисної групи. URL: <http://khp.org/index.php?id=1408522008>.

8. Решение Европейского суда по правам человека в деле Ласло Магьяр против Венгрии. Страсбург. 20 мая 2014 г. Информационный портал Харківської правозахисної групи. URL: <http://khp.org/index.php?id=1408522294>.

9. Рішення Конституційного Суду України від 26 січ. 2011 р. № 1-рп/2011. Вісник Конституційного Суду України. 2011. № 2. Стор. 7.

Михайличенко Б.В., д.м.н., професор,
Біляков А.М., д.м.н., професор,
Національний медичний університет імені О. Богомольця,
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА ТА СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

Невід’ємним правом людини є її право на життя, яке гарантує держава та Конституція країни. Кримінальні злочини проти життя людини відносяться до особливо тяжких злочинів. Права потерпілих від таких злочинів забезпечуються під час всебічного розслідування таких кримінальних справ. Важливим етапом під час розслідування кримінальних правопорушень, які були вчинені проти життя людини, є огляд місця події (ОМП). Під час цієї невідкладної слідчої дії відбувається взаємодія органів досудового слідства, спеціалістів Експертної служби МВС України та судово-медичного експерта, дії яких відповідають профілю їх знань. Участь спеціалістів Експертної служби МВС України регламентована відповідними Інструкціями [1, 2].

Для виявлення та фіксації даних щодо обставин вчинення кримінального злочину, зокрема, проти життя людини слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей, документів [3]. Якщо необхідна допомога з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в огляді може запросити відповідних спеціалістів.

Під час проведення досудового розслідування злочинів проти життя людини та з метою організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України утворюють СОГ – слідчу оперативну групу, яка має, зокрема, виявити, зафіксувати, вилучити та провести пакування слідів кримінального правопорушення, речових доказів, з’ясувати обставин кримінального правопорушення.

На кожний випадок умисного вбивства або спричинення тяжкого тілесного ушкодження зі смертельним наслідком, що скоєно в умовах неочевидності, або за обтяжливих обставин, чи інших кримінальних правопорушень, учинених проти особи, на місце події у складі СОГ виїжджає слідчий-криміналіст, який може бути старшою особою СОГ, і який зобов’язаний організувати проведення огляду місця події. Він керує діями інших слідчих під час огляду місця події. Спеціалісти - інспектори-криміналісти, техніки-криміналісти та працівники Експертної служби МВС у складі спеціалізованої пересувної лабораторії відповідно до своїх спеціальних знань надають слідчому консультації та технічну допомогу